

של המערכת. כן הודיע המשרד, כי דן עם מל"מ על שיטות האבטחה שיש לנקוט וכי סוכם, שמל"מ יערוך בדיקה נוספת לגבי הגישה של עובדיו לקובץ.

— המשרד לא המציא למשרד מבקר המדינה נוהל גיבוי ושיחזור נתונים, למקרה של תקלה או למקרה שכל הקובץ המגנטי של רישום מקרקעין בפתח תקוה יושמד, או ימחק בדרך כלשהי.

3. עם הפסקת ביצוע הפרוייקט המשותף (ראה לעיל) בשנת 1980 פעל המינהל בתחומים הבאים :

(א) השלים נתונים בשלוש תת-המערכות, שפעלו באורח שוטף במינהל — גבייה, עיסקאות וארכיונים — ופעל לשילוב ביניהן.

(ב) בשנת 1981 התחיל המינהל בהכנת קובץ לצורך עיבוד במחשב וכן ריכז נתונים על הנכסים שבניהולו על פי נתונים שבכרטיס ידני. בעת ההסבה, בדק המינהל את נכונות הנתונים ושלמותם, בדרך של השוואה למערכות ממוחשבות קיימות. ההסבה לעיבוד במחשב החלה לגבי הנכסים שבמחוז הצפון, ובדעת המינהל להמשיך את ההסבה לגבי יתר המחוזות.

(ג) המינהל התל בניסויים של העברת נתוני מפות של גושים, של תכניות בניין ערים (תב"ע) ושל הקצאות של הנכסים שבניהולו לקובץ מגנטי. המטרה היא לאפשר קבלת תשובות לשאלות (מפות ומידע אחר) בכל הנוגע לקשרים בין המפות לסוגיהן ובכך לקבל מידע משולב ומדויק על כל יחידת קרקע.

המשרד תכנן להעביר עד לסוף שנת הכספים 1981 לעיבוד במחשב את נתוני רישום המקרקעין כלשכת רישום מקרקעין בפתח תקוה. נוכח התוצאות מדעיתו להעביר לעיבוד במחשב גם את נתוני יתר הלשכות בארץ. המערכת, כפי שתוכננה, תאפשר לשנות, שלא כחוק, נתונים בקובץ המתנהל במחשב ולהעביר נכסים משם בעל החוקי הרישום לשם אדם אחר.

משרד מבקר המדינה התריע על העדר בקרה ועל האפשרויות הקיימות לניצול מצב זה לרעה, והמליץ שלא להפעיל את המערכת לפני שיוכנס בה שינוי משמעותי, אשר ימנע אפשרויות אלו.

רשם הפטנטים, מדגמים וסימני מסחר

1. בראש אגף הפטנטים, המדגמים וסימני המסחר, שבמשרד המשפטים (להלן — האגף/הלשכה), מכהן רשם הפטנטים, המתמנה על ידי שר המשפטים וכפוף מינהלית למנהל הכללי של המשרד. עיקר תפקידו של הרשם להבטיח הגנה משפטית על קנייני הרוח והתעשייה, ובפרט להעניק פטנטים ולרשום מדגמים וסימני מסחר, לאחר בחינת כשרותם והבטחת זכויותיהם של ממציאים ויצרנים. פעולות אלה של הרשם מוסדרות על פי חוק הפטנטים, התשכ"ז—1967, ותקנות הפטנטים (נהלי הלשכה, סדרי דין, מסמכים ואגרות), התשכ"ח—1968. רישום המדגמים מוסדר עדיין על פי פקודת הפטנטים והמדגמים משנת 1924 ; שאר החוקים הנוגעים לתחום זה הם פקודת סימני המסחר (נוסח חדש), התשל"ב—1972, החוק להגנת כינויי מקור, התשכ"ה—1965, וחקיקת משנה בתחומים אלה.

החוקים האמורים מעניקים לרשם סמכויות שיפוטיות — שמיעת התנגדויות והכרעה בהן ; הרשם גם קובע, תוך התייעצות עם הנהלת המשרד ועם משרד החוץ, את עמדת המדינה בבעיות בין לאומיות של הגנה על קנייני הרוח והתעשייה. הרשם מכהן גם כיושב ראש הוועדה לתיקון החוקים הנוגעים לדבר, וכחבר בוועדות בין-משרדיות שונות הנוגעות לתחום האמצאות.

להלן נתונים על תקציב האגף והוצאה למעשה (בשקלים), וכווח האדם בו :

שנת הכספים	שיא כוח אדם (משרות)	מועסקים למעשה (עובדים)	התקציב לאחר שינויים	הוצאה למעשה	הוצאה מותנית בהכנסה	הוצאה מותנית בהכנסה
1979	37	38	1,278,000	1,170,900	150,000	149,300
1980	34	36	2,472,000	2,484,000	354,000	350,600

בשנת הכספים 1981, נקעד לאגף תקציב בסך של 3.87 מיליון שקל וסך של 430,000 שקל הוצאה מותנית בהכנסה.

ההוצאות הארגוניות של האגף כלולות בסעיפי המינהל והארגון של משרד המשפטים. האגף גובה אגרות שונות בגין שירותים, שהוא נותן על פי התקנות, והן מועברות להכנסות המדינה; ההכנסות בשנות הכספים 1979—1981 היו כלהלן:

שנת הכספים	הכנסות (בשקלים)
1979	248,000
1980	2,434,000
1981 (סוף דצמבר)	3,637,744

2. בחודשים יולי—ספטמבר 1981 נערכה, לסרוגין, ביקורת על פעולות האגף. נבדקו סידרי המינהל בטיפול במתן פטנטים וסימני מסחר, וכן גביית אגרות ורישומן בכ-800 תיקים. ביקורת קודמת באגף נערכה בשנת 1970 (ראה דו"ח שנתי 21, עמ' 398), וביקורת מעקב ב-1972 (דו"ח שנתי 23, עמ' 458).

פטנטים

סדרי הטיפול בבקשות

1. בתחילת שנת 1979 היו בתוקף, בארץ, 11,997 פטנטים. במשך אותה שנה נוספו 1,350 פטנטים חדשים, ובוטלו או פג תוקפם של 1,705 פטנטים (מרביתם בגלל אי תשלום אגרת חידוש); נותרו, איפוא, בסוף השנה 11,642 פטנטים. בשנת 1980 ניתנו 1,734 פטנטים ובוטלו או פג תוקפם של 1,523; בסוף 1980 נשארו בתוקף 11,853 פטנטים. בשנת 1981 נוספו 1,553 ובוטלו 1,984; ב-31.12.81 נותרו בתוקף 11,422 פטנטים.

המבקש לרשום פטנט חייב להגיש ללשכה טופס בקשה בצירוף תשלום אגרה שנקבעה בתקנות. בבקשה יש לפרט את שם ותיאור הפטנט, שרטוטים לפי הצורך, וכן דרכי הביצוע של האמצאה שעל פיהן יוכל בעל מקצוע לבצעה. הוגשה בקשה, מאשר הרשם למבקש, בהקדם האפשרי, את דבר ההגשה, ויפרסם ברשומות, על חשבון המבקש, את שם המבקש, תאריך הבקשה, ואת שם האמצאה בעברית ובאנגלית. פרסום זה נקרא "יומן הפטנטים והמדגמים". היומן מתפרסם בסוף כל חודש וכולל את כל הפרסומים המתחייבים מהנקבע בחוק ובתקנות. בעת ובעונה אחת בודקת מוזכרות הלשכה אם אמנם מולאה הבקשה כהלכה וצורפו אליה כל המסמכים הדרושים; המעקב אחר מילוי דרישות אלה נתון בידי סגן הרשם. לאחר שהומצאו המסמכים הנדרשים על פי החוק והתקנות מוחזר התיק לארכיב עד שיגיע תורו לבחינה. תקופה זו נמשכת בדרך כלל עד כשנתיים; כך גם נאמר ב"מדריך למבקש פטנט בישראל", שהוציאה לשכת הפטנטים. מלשון החוק והתקנות ניתן ללמוד, שהמחוקק מייחס חשיבות רבה למשך הטיפול בבקשות, בזה שקבע שהמבקש צריך להשיב לדרישות הלשכה תוך פרק זמן קבוע ואם אין באפשרותו לעשות כן במועד שנקבע, עליו לבקש הארכת המועד ואף לשלם אגרה לשם כך. אין להגיש תביעה על הפרת זכויות יוצרים אלא לאחר שניתן הפטנט; כל עוד לא ניתן הפטנט, אין הגנה לממציא.

בטבלה הבאה נתונים על מספר הבקשות בשנים 1978—1981, כולל יתרה משנים קודמות, והטיפול בהן, על פי דיווחי האגף להנהלת המשרד:

יתרת הבקשות שלא נבחנו עד לתחילת השנה	בקשות שהוגשו על ידי המבקשים	נבחנו במשך השנה	בקשות שנתקבלו במשך השנה	בקשות שנותרו לבחינה בסוף השנה
1978	4,120	2,621	2,040	199
1979	4,502	2,715	2,004	248
1980	4,965	2,773	2,044	264
1981	5,430	2,859	2,198	295

— הנתונים במטלה מצביעים על כך, שכתקופה 1.1.78–31.12.81 חל גידול במספר הבקשות שעדיין לא נבחנו, בשיעור של כ-40% (5,796 בקשות לעומת 4,120); דבר זה גרם לכך שזמן ההמתנה גדל במידה ניכרת.

בעת הביקורת הקודמת ב-1970 הועסקו בלשכת הפטנטים 15 בוחנים, ואילו בשנת 1980 הועסקו 17 בוחנים. בשנת 1970 הוגשו ללשכה 2,295 בקשות לרישום פטנט וטופלו 2,318 בקשות, דהיינו 155 בקשות בממוצע לבוחן. לעומת זאת, בשנת 1980 הוגשו ללשכה 2,773 בקשות וטופלו 2,044, דהיינו 120 בקשות בממוצע לבוחן. יוצא, איפוא, שבממוצע ירדה התפוקה לעובד בכרבע. בתשובותו מדצמבר 1981 הסביר הרשם, כי הגורם העיקרי לירידה בתפוקה הממוצעת נעוץ בגידול מתמיד במספרם של מסמכי הפטנטים שבהם חייבים הבוחנים לעיין.

2. במטרה לבדוק את הסיבות והגורמים לטיפול הממושך עד לתחילת הבחינה, סקר משרד מבקר המדינה את הטיפול ב-558 תיקים, שנפתחו בשנים 1975–1979 (כולל 21 תיקים משנת 1972 שהטיפול בהם נמשך שנים רבות). להלן התפלגות הבקשות מאז הגשתן עד למועד תחילת בחינתן:

— רק כ-220 בקשות (40%) החלה הבחינה תוך שנתיים; כ-158 בקשות (28%) החלה הבחינה במשך השנה השלישית לאחר הגשת הבקשה; כ-109 בקשות (19%) לא החלה הבחינה עד למועד סיום הביקורת, אם כי חלפו מאז הגשתן בין 27 ל-57 חודשים. לגבי 56 בקשות לא היו נתונים שיאפשרו לקבוע מתי נמסרה הבקשה לבחינה; כ-15 בקשות (3%) החלה הבחינה בשנה הרביעית להגשתן ואילך. יוצא, שכ-50% מהבקשות החלה הבחינה לאחר שחלפה תקופה של 25 חודשים ויותר.

הסיבות העיקריות לטיפול המינהלי הממושך היו כדלקמן: איחור של יותר מארבעה חודשים במתן התשובה למבקש, למרות שקיימת הקפדה לגבי המבקש, החייב לענות לפניית הלשכה תוך ארבעה חודשים, כנקבע בתקנות. בעשרות מקרים המבקשים לא ענו במועד לפניית הלשכה, אולם זו לא שיגרה תזכורות במועד סביר; בעשרות תיקים אחרים הופסק קשר המכתבים עם המבקש משנה אחת עד לארבע שנים, ותיקים אלה נשארו במועד הביקורת, פתוחים ללא טיפול.

3. ארבעה חודשים בקירוב לפני המועד שבו אמורה הבקשה לעמוד לבחינה, שולחת הלשכה הודעה למבקש שבה הוא נדרש למסור את הפרטים הבאים: פירוט הארצות שבהן נתבקשה הגנה על האמצאה נשוא הבקשה, על ידי המבקש או מי שקדם לו בזכות בעלות; האסמכתאות שעליהן הסתמכה הרשות במדינה שבה נבחנה הבקשה. לאחר קבלת תשובה העונה על דרישות החוק והתקנות מתחיל הבוחן לטפל בבקשה עד לאישורה הסופי. לאחר האישור מחייב החוק לפרסם את דבר קיבול הבקשה, דהיינו — עמידתה במבחנים כנדרש בחוק, ואם תוך שלושה חודשים מיום הפרסום לא הוגשה התנגדות למתן הפטנט, ניתנת למבקש תעודת פטנט, שנרשם בפנקס הפטנטים.

— משרד מבקר המדינה בדק מרגם אקראי של 545 תיקים, שנפתחו בשנים 1972–1978, במטרה לבחון את הטיפול בהם מאז הגשת הבקשה ועד לפרסום הקיבול, והעלה כלהלן: כ-30 תיקים (6%) הסתיימו הטיפול תוך שנתיים בלבד; לגבי 127 תיקים (23%) פורסם הקיבול תוך השנה השלישית; לגבי 181 תיקים (34%) במשך השנה הרביעית; 70 תיקים (12%) לאחר תום ארבע שנים; לגבי 137 תיקים (25%) לא פורסם עדיין קיבול למרות שחלפו בין שלוש שנים וחצי לשש שנים וחצי מאז הגשת הבקשות. התמשכות הטיפול במשך שנים רבות נבעה בעיקר מהפסקת הטיפול לתקופה העולה על חצי שנה, ובמקרים בודדים למשך שלוש שנים (כ-40 תיקים); לאחר שהמבקש לא ענה לפניית האגף לא נשלחו אליו תזכורות או התראה והתיקים נשארו ללא טיפול למועד הביקורת (כ-30 תיקים); תשובות ותזכורות של האגף נשלחו באיחור — לאחר שחלפו חמישה חודשים ויותר מאז פניית המבקש.

4. הפיקוח והמעקב אחר עבודת בוחני הפטנטים, החל במשלוח דרישה, על פי סעיף 18 לחוק, ועד לקיבול הפטנט, הם בידי האחראי על הבוחנים. הפיקוח והמעקב נעשים בעיקר בשתי דרכים: האחת — באמצעות רשימת מספרים שוטפים של התיקים, שבה מפורטים שלבי הטיפול; והשנייה — ניהול רשימות חודשיות שמגישים הבוחנים לאחראי, ובהן פירוט התיקים שהטיפול בהם נעשה במשך החודש: נוסף על כך, עורך האחראי בדיקות מפעם לפעם בתיקיה במטרה לאתר פיגורים בשלבי הטיפול.

— הבדיקות הנעשות אינן שיטתיות די הצורך ואינן מספיקות, שכן ברשימה של מספרי התיקים, לא נקובים תאריכי הטיפול. נמצאו מספרי תיקים לא מעטים שלא טופל בהם והאחראי על הבוחנים לא בדק את הסיבות לכך. אשר לרשימות החודשיות מתברר, שהאחראי אינו בודק אם הן מלאות ותואמות את מספר התיקים שקיבלו הבוחנים.

ממצאים על נושא התמשכות הטיפול מעת הגשת הבקשה עד למתן תעודת פטנט הועלו גם בבדיקות הקודמת משנת 1970 וכן בבדיקות המעקב מ-1973. הבדיקות הנוכחיות העלתה, שלא חל שיפור בנושא זה. להתמשכות זו יש לייחס חשיבות מרובה נוכח העובדה שלפי סעיף 179 של החוק ניתנת הגנה למבקש רק ממזעזע רישום הפטנט.

פעולות רישום וענייני כספים

1. בחוק ובתקנות נקבעו סוגי הפעולות של הרשם החייבות בפרסום ברשומות, כגון: הגשת בקשה לפטנט, בקשות שקיבלו, פטנטים שניתנו, בוטלו או הודשו, והודעות שונות — העברת בעלות, שיעבודים ושינויים שונים. דפי זמן הפטנטים והמדגמים, שבהם פורסמו הבקשות שהוגשו, מאוגדים בספר נפרד ומשמשים למעקב אחר הטיפול בתיקים שנפתחו ("להלן — "יומן המעקב"). ביומן המעקב נרשמים מועד העברת התיק לבוחן, תאריך פרסום הקיבול ברשומות, או ציון העובדה שהתיק הונח מצד המבקש.

משרד מבקר המדינה מייין את הרישומים ביומן המעקב לגבי 3,000 בקשות מהשנים 1975—1977 ונמצא: 1,847 בקשות (62%) קיבלו, 832 בקשות (27%) הופסקו הטיפול; ובי-318 בקשות (11%) לא הסתיים הטיפול.

— בדיקת הרישומים העלתה, שהם אינם מנוהלים באורח תקין: בעיון בי-318 התיקים האמורים, שהטיפול בהם לא הסתיים, נמצא, כי לגבי 200 תיקים פורסם קיבול אך הדבר לא צוין ביומן; בי-18 תיקים נוספים הופסק הטיפול וגם דבר זה לא צוין ביומן; יוצא איפוא כי רק בי-100 מתוך 318 תיקים טרם הסתיים הטיפול. כמו כן, נמצאו עשרות מקרים שביזמן המעקב לא צוין שהתיק נמסר לטיפול הבוחן אולם התברר, שהתיק טופל. נמצאו גם מקרים לא מעטים שביזמן רישומם רק מספר הבקשה ותאריך הגשתה, בלי לציין פרטים נוספים, כגון שם הממציא ושם האמצאה, אך למעשה ניתן פטנט. כמצב זה אין היומן יכול לשמש כלי עזר למעקב אחר הטיפול בתיק.

2. על פי הנאמר בחוק, "מתן פטנט יירשם בפנקס ולבעליו תנתן תעודה על כך". כמו כן נקבע בחוק או בתקנות כי פעולות רבות, כגון שינוי כתובת ושינוי בעלות חייבות ברישום ו/או בפרסום, הן לפני מתן הפטנט והן אחרי שזה ניתן, בתנאי ששולמה האגרה המאוימה.

מרבית הבקשות למתן פטנט מוגשות על ידי משרדים של עורכי פטנטים ומיעוטן על ידי יחידים. עורכי הפטנטים מצרפים, בדרך כלל, להמחאה על תשלום האגרה, טופס מיוחד שנשלח אליהם על ידי הלשכה, ובו פירוט מספרי התיקים/הבקשות והפעולה הנדרשת. לאחר הפקדת ההמחאה בבנק הדואר, מועברת הקבלה המקורית של הבנק, למשלם; העותק, בצירוף הטופס המיוחד, מתוויקים לפי מיספור שוטף בהתאם לתאריכי קבלת התשלום. לאחר ששולמה האגרה חייבת הלשכה לרשום את הפעולה בתיק או בפנקס הפטנטים ולפרסמה ברשומות.

— משרד מבקר המדינה ערך בדיקה מסודרת, שהקיפה מרגם אקראי של אגרות ששולמו במשך החודשים דצמבר 1980, ינואר, יוני, יולי ואוגוסט 1981, אשר העלתה: היה חוסר הקפדה בדבר רישום העברת בעלות של פטנט או פעולה אחרת; הקדר איזכור הפעולה שבגינה שולמה האגרה; חוסר פרטים המאפשרים בדיקה של נכונות התשלום ואם אמנם נעשתה הפעולה שבעבורה שולם התשלום:

(א) 16 פעולות של רישום העברת בעלות, חידוש פטנט, תיקון שם אמצאה או פעולה אחרת, לא נרשמו בפנקס הפטנטים;

(ב) בי-50 מקרים לא צוין בקבלה של בנק הדואר ו/או בטופס המיוחד, בעבור איזון פעולה שולמה האגרה או מספר הבקשה/הפטנט. בחלק מהמקרים, כשמספר הבקשה צוין, חסרה תעודת הפטנט. בידי משרד מבקר המדינה לא עלה לאחר את הבקשות/התיקים ולכן לא נבדק בדרך אחרת, אם אמנם בוצעו הפעולות שבעבורן שולם.

(ג) בארבעה מקרים שולמו חובות בניין אגרות, או הופחתו תשלומים עורפים שמגיעים למבקשים, אך הנתונים שבטפסים ו/או בקבלות של בנק הדואר לא היו מספיקים כדי לבדוק את נכונות הפעולה שנעשתה.

(ד) נמצאו קבלות של בנק הדואר ללא מיספור שוטף של הקופה; כמו כן נמצא, שלא היתה רציפות במיספור השוטף.

3. במהלך הביקורת נבדקו דרכי הטיפול בהמחאות (שיקים), המתקבלות כתשלום בעבור אגרות ושירותים שנותנת הלשכה, וכן תדירות הפקדתן בבנק הדואר.

— נמצאו 47 המחאות שלא הוחזקו בכספת, אלא היו מונחות ימים מספר על השולחן שבמוכירות; ההמחאות הופקדו בבנק הדואר, באיחור של כעשרה ימים. גם מעיון בתיק השוטף, שבו מתויקות באופן כרונולוגי רשימות התשלום של מבקשי הפטנטים ושאליהן צורפו הקבלות של בנק הדואר, התברר, שהפקדתן הושגתה: אגרות שנתקבלו בימים 20.7.81—22.7.81 הופקדו רק ב־7.8.81; חלק מהאגרות שנתקבלו ב־22.7.81 הופקדו בבנק רק ב־16.8.81.

סימני מסחר

1. סימן מסחרי או סימן שירות משמש, או מיועד לשמש, לאדם לעניין הטובין שהוא מייצר או סוחר בהם. רישומו התקף של אדם כבעל סימן מסחרי או סימן שירות מזכה אותו בשימוש ייחודי בסימן זה של הטובין, שלגביהם נרשם הסימן, בכל הנוגע אליהם. במחלקת לסימני מסחר מועסקים ששה עובדים, לעומת שמונה שהועסקו לפני שנים אחדות.

2. בטבלה הבאה מובאים נתונים על מספר הבקשות לרישום סימני מסחר בשנים 1976—1981, על פי הדוחות החודשיים שהוגשו להנהלת משרד המשפטים:

1976	1,641	1,801	1,705	1,737	מיון הבקשות החדשות	
					מחזור	מהארץ
1977	1,737	1,810	1,437	2,110	579	1,231
1978	2,110	1,831	1,237	2,704	630	1,201
1979	2,704	2,158	1,847	3,015	718	1,440
1980	3,015	2,130	983	4,162	659	1,471
1981	4,162	1,618	1,546	4,234	531	1,087

— מתוני הטבלה עולה, שגדל מספר הבקשות שנותרו לבחינה בסוף כל שנה — מ־1,737 בקשות בסוף שנת 1976, ל־4,234 בסוף ספטמבר 1981 — היינו גידול בשיעור של 140%.

— מחלקת סימני המסחר שוכנת בבניין נפרד והיא מחזיקה בחמישה חדרים, ששניים מהם משמשים גם את פרקליטות המחוז הנמצאת בשכנות. הארכיב, המשמש גם את פרקליטות המחוז, צר מלהכיל את אלפי התיקים של שתי היחידות וכתוצאה מכך מאות תיקים מונחים באי סדר על הרצפה או על המדפים. כתוצאה מההפרדה הפיסית בין אגף הרשם לבין בניין המחלקה, מנהלת האחרונה שירותי מזכירות נפרדים, כגון דואר וכספים. מרבית המונחים המקצועיים בשימוש המחלקה הם באנגלית, לכן התעודות והמסמכים שמנפיקה המחלקה חייבים להיות בשתי שפות; בהעדר מכוונת כתיבה דו-לשונית יש צורך להדפיס כל מסמך פעמיים, פעם בעברית ופעם באנגלית, דבר המקשה על ביצוע העבודה. התברר גם, שהכרטיסיות המשמשות את המחלקה אינן מודפסות, אלא נרשמות בכתב יד, דבר הגורם זמן רב ועולל לגרום טעויות.

ארכיון הלשכה

יעילותו של שירות שארכיון נותן, תלויה במידת יכולתו לאתר במהירות את התיקים הנמצאים בו ולעקוב אחר תנועתם. אחד האמצעים המקובלים בקשר לכך הוא כרטיס תנועת התיק (להלן — הכרטיס), שבו נרשמים פרטים שיאפשרו את איתור התיק.

— בבדיקה מסודרת, שהקיפה 600 תיקים, נמצאו עשרות תיקים, שהכרטיס היה בתוכם ולא בתיבה המיוחדת שנועדה לכך. התיקיה במשרד הראשי מכילה אלפי תיקים פעילים, המאוחסנים בצפיפות. ערימות של תיקים נוספים נמצאות בהדרי העובדים. מצב זה מקשה מאד על איתור תיק דרוש,

במיוחד כאשר אין הקפדה על ניהול תקין של כרטיס תנועת התיק. יצויין שהתיקים הנמצאים בשני מחסנים שבבניינים סמוכים אינם מסודרים כלל ועיקר: אין סדר כרונולוגי באיציטבאות התיקים, ערימות של תיקים מונחות באי סדר על הרצפה, ושוררים לכלוך ועזובה במחסנים.

מממצאי הביקורת עולה, שהבעייה המרכזית הכרוכה במתן תעודת פטנט היא שהטיפול בבקשה של ממצאי עד למתן התעודה נמשך זמן רב עד כדי ארבע שנים, באותה תקופה אינה ניתנת למבקש הנגה על המצאתו. גם סדרי הניהול של הארכיב אינם מאפשרים אבטחה נאותה של מידע בתקופה שלפני רישום הפטנט או הסימן המסחרי. עוד מתברר מממצאי הביקורת, שחלה ירידה בתפוקתם של הכותבים וכי אינה קיימת בקרה מינהלתית מספקת. כנגד זה יש לציין, שהפטנטים אשר אישורם מתבקש בשנים האחרונות הם מורכבים ומתוחכמים יותר, ובדיקתם מפילה על הכותבים עומם נוסף.

לדעת הביקורת, מחייב מצב הדברים, שתיעשה התארגנות מתאימה כדי לצמצם ככל האפשר את משך הטיפול. יש גם מקום לבחינה מחודשת אם במציאות של היום אין השיטה הקיימת מחייבת שינוי יסודי והיערכות מחדש.

בתי הדין לעבודה

1. בספטמבר 1969 הוקמה בישראל מערכת שיפוטית מיוחדת לענייני עבודה, כדי לאפשר ריכוז השיפטה וכן העמקת ההתמחות בבעיות סכסוכי עבודה למיניהם, שלהן גם אופי ציבורי; דרך זו גם עונה על הצורך להגיע לשיפוט מהיר, ככל האפשר. המערכת כלולה, אירגונית, במסגרתה של הנהלת בתי המשפט והיא פועלת על פי חוק בית הדין לעבודה, התשכ"ט-1969 (להלן — החוק) ועל פי התקנות שהותקנו על פיו (להלן — התקנות). על ביצוע החוק ממונים שר המשפטים ושר העבודה והרווחה. החוק קבע שני סוגים של ערכאות: בית דין אזורי, וכאלה יש חמישה; ובית הדין הארצי, היושב גם כערכאת ערעור על החלטות ופסקי דין של בתי הדין האזוריים.

בית דין אזורי דן בהרכב של שלושה: שופט, המשמש אב בית הדין, ושני נציגי ציבור — האחד נציג העובדים והאחר נציג המעבידים. במקרים מסוימים יכול בית הדין לדון בהרכב של אחד. בית הדין הארצי דן בהרכב של שלושה, חמישה או שבעה הכל לפי העניין, ובלבד שבכל הרכב יכהנו שלושה שופטים והיתר יהיו נציגי העובדים והמעבידים. שופטי בית הדין לעבודה, כיתר השופטים במדינה, מתמנים על ידי נשיא המדינה לפי הצעת ועדת מינויים שמביא בפניו שר המשפטים. נציגי הציבור מתמנים על ידי שר המשפטים ושר העבודה והרווחה, לאחר התייעצות בארגון העובדים המייצג את המספר הגדול ביותר של עובדים במדינה, ובארגונים ארציים של מעבידים.

בשנת הכספים 1981 הוקצב לבתי הדין סך של 14.172 מיליון שקל בעבור שכר, ו-370,000 שקל כהוצאה מותנית בהכנסה; ההוצאות האירגוניות שלהם כלולות בתקציב של הנהלת בתי המשפט. שיא כוח האדם הוא 58 משרות; מצבת העובדים בשנת הכספים 1980 היתה 61 משרות, מהן: 20 שופטים, 7 רשמים ו-34 עובדי מינהל. ההוצאה למעשה בשנת 1980 הסתכמה ב-6.014 מיליון שקל.

2. במחצית הראשונה של שנת 1981 ערך משרד מבקר המדינה ביקורת מסורגת על סידרי המינהל בבית הדין הארצי ובשלושה בתי דין אזוריים: בירושלים, בתל אביב ובחיפה. ביקורת קודמת על פעולות בתי הדין נערכה בשנת 1973 (ד"ח שנתי 24, עמ' 487), וביקורת מעקב ב-1975 (ד"ח שנתי 26, עמ' 616).

הטיפול בתיקים

1. בטבלה הבאה מובאים נתונים המתייחסים לתנועת התיקים בבתי הדין האזוריים בחמשת המחוזות, כפי שלוקטו מהדיווח החודשי של בתי הדין להנהלת בתי המשפט:

הועברו משת התשל"ז	הוגשו התשל"ח	הסתיים הטיפול בשנת התשל"ח	הועברו לשנת התשל"ט	הוגשו בשנת התשל"ט	הסתיים הטיפול בשנת התשל"ט	הועברו לשנת התשל"ז
ירושלים	1,059	2,361	2,100	1,320	2,591	2,797
תל אביב	2,449	5,886	4,838	3,547	6,596	6,600
חיפה	1,470	2,456	2,369	1,557	3,692	3,119
נצרת	584	1,229	1,139	674	967	864
באר שבע	562	1,664	1,357	869	1,763	2,107
ס"ה	6,124	13,596	11,803	7,967	15,611	15,487
						8,091

מההשוואה בין מספר התיקים לטיפול, לבין מספר התיקים שהטיפול בהם הסתיים עולה, כי בסוף התשל"ח נוצר בתל אביב הפרש של כ-1,000 תיקים לעומת 100 עד 300 תיקים בכל שאר המחוזות; בהתשל"ט גדל בחיפה הפיגור בטיפול בתיקים ב-500 בקירוב ובשאר המחוזות לא היה שינוי משמעותי.

על בסיס נתוני אותם דוחות חודשיים של בתי הדין מובאת להלן התפלגות לפי נושאי התובענות:

נושאי התובענות	הועברו משת התשל"ז	הוגשו בהתשל"ח	הסתיים הטיפול בהתשל"ח	הועברו לשנת התשל"ט	הוגשו בהתשל"ט	הסתיים הטיפול בהתשל"ט	הועברו לשנת התשל"ז
עריים על ההלטות הביטוח הלאומי	1,842	1,940	1,926	1,856	2,264	2,100	2,020
הלנת שכר	1,401	5,040	4,146	2,345	5,569	5,673	2,241
סכסוכים בין עובד למעביד	1,846	3,351	3,010	2,187	3,950	3,514	2,623
תביעות עונשיות	477	951	840	588	848	943	493
אחרות	558	2,314	1,881	991	2,980	3,257	714
ס"ה	6,124	13,596	11,803	7,967	15,611	15,487	8,091

2. עם הגשת תובענה לבית הדין קובעת המזכירות את גובה האגרה, ועל מבקש החייב בתשלום אגרה לשלמה בבנק הדואר. עם הודעת הוסיף פונה המבקש למזכירות לשם פתיחת התיק, וזה מובא בפני השופט הראשי. לאחר עיונו בתובענה מעביר השופט את התיק, באמצעות המזכירות, לרשם בית הדין לשם הכנתו לדיון. בד בבד עם פעולה זו קובעת המזכירות תאריך לדיון ושולחת לנתבע את התובענה בצירוף הזמנה לדיון.

— הביקורת בבית הדין האזורי בחיפה העלתה, שאין מודיעים לנתבע על כך שהוגשה נגדו תביעה אלא לאחר שהועבר התיק לעיון הרשם לקביעת דיון לשמיעה ראשונה. כיוון שבהתאם למצאיי הביקורת, במקרים רבים פרק הזמן החולף מאז פתיחת התיק עד העברתו לרשם הוא מארכה עד שישה חודשים ויותר, הרי בתובענות לשכר עבודה מולן נגרם לנתבע גם נזק כספי, מחמת אי ידיעה שהוגשה נגדו תובענה שהסכום בה נדרש משכר לשבוע: לפי סעיף 17, לחוק הגנת השכר, התשי"ח—1958, יש להוסיף פיצוי על הלנת שכר בשיעור של 5% מהשכר בעד השבוע הראשון להלנתו, ובעד כל שבוע נוסף אחריו — 10%. שיעור זה נקבע כדי להרתיע מעכירים מלהלין שכר עובדיהם.

— בדיוק מסורגת בשלושת בתי הדין העליונה, שתקופת ההמתנה עד לשמיעה הראשונה אצל הרשם, מניעה לחודשיים עד ארבעה חודשים. בבית הדין האזורי בירושלים נמצאו, בעת הביקורת במארים 1981, 20 תיקים שנשמעו אצל הרשם עד אוגוסט 1980, אולם עדיין לא נקבע לגביהם תאריך להמצאת הוכחות.

תקנה 47 לתקנות בית הדין לעבודה (סדרי דין), התשכ"ט—1969, קובעת, שבתום הדיון, או לאחר מכן, בהקדם ככל האפשר לפי הנסיבות, יתן בית הדין את פסק דינו; בדיון בפני מותב (הרכב בית הדין) או בפני שופט כדן יחיד, יינתן פסק הדין תוך 30 יום; ובדיון בפני רשם יינתן פסק הדין תוך 15 יום; לא ניתן פסק הדין במועדים כאמור, ימסור על כך אב בית הדין או הרשם, לפי העניין, הודעה מגומקת בכתב לנשיא בית הדין הארצי לעבודה.

— בבית הדין האזורי בחיפה נמצאו, בעת הביקורת במאמר 1981, 18 תיקים, שהדיון המשפטי בהם הסתיים בתקופה ינואר 1978 — ספטמבר 1980, אך טרם ניתנו בהם פסקי דין; כן נמצאו בבית הדין האזורי בירושלים 10 תיקים, שהדיון המשפטי בהם הסתיים בשנים 1979 ו-1980 ופסק הדין לגביהם ניתן כעבור חודשיים — שבעה חודשים. בכל המקרים האמורים לא ניתנה הודעה מגומקת בכתב לנשיא בית הדין הארצי, על אי מתן פסק הדין במועד הקבוע בתקנות.

3. לפי סעיף 24 (ב) לחוק ניתנת לבית הדין סמכות לדון בעבירות הפליליות המפורטות בתוספת השנייה לחוק, כגון בענייני בטיחות בעבודה, ביטוח לאומי, אירגון ופיקוח על העבודה, עבודת נשים, שעות עבודה ומנוחה.

— בבית הדין האזורי בחיפה הועלה, שנאשמים בעבירות מהסוג האמור הובאו לדין כעבור שנה וחצי ויותר ממועד האירוע, ולאחר מכן הושהו התביעות כמוכירות בית הדין כשמטנה חודשים נוספים עד להקראה הראשונה, דבר המהווה עינוי דין.

4. בפסקי דין לגבי תיקים פליליים, כאשר בית הדין גוזר קנס כספי, על הנאשם לשלם אותו מיד עם מתן פסק הדין, וזאת אם קבע בית הדין אחרת. אי תשלום הקנס במועד גורר תשלום ריבית פיגורים בשיעור של 20% על סכום הקנס כל שישנה חודשים; כן אפשר להפעיל את ההוצאה לפועל לצורך גביית הקנס.

— בביקורת מפורנת, בבתי הדין שנבדקו, נמצאו 106 תיקים מהשנים 1977—1979 שבהם גזרו בתי הדין קנסות על נאשמים בסכומים של 30 עד 800 שקל; כ-8 מהם שולם הקנס בחלקו וב-98 לא שולם כלל. מתברר, שמוכירות בתי הדין אף לא שלחו לנאשמים דרישה לתשלום. לחלק מהנאשמים שלא שילמו את הקנס הוצאו פקודות מאסר, אולם אלה לא בוצעו (על אי גביית קנסות במועד העירה הביקורת גם בדו"ח השנתי 24, עמ' 490).

לגבי תאגידים שהוייבו בקנס על עבירות מהסוג האמור קובעות הוראות הנהלת בתי המשפט שמאחר שאין מקום להמיר את הקנס במאסר יש להעביר את פסק הדין לחשב בתי המשפט לשם גבייתו. החשב פועל לפי סמכויות שנתן בידיו שר האוצר לפי פקודות המיסים (גבייה) *.

— בביקורת בבתי הדין בתל אביב ובחיפה נמצאו 70 פסקי דין מהשנים 1977—1980, שבהם נקבעו קנסות בסכומים מ-50 עד 800 שקל ושהועברו לחשב בתי המשפט לגבייה אך אלו עדיין לא שולמו. נמצאו גם כ-100 פסקי דין נגד תאגידים, שהקנסות שנקבעו בהם לא שולמו, אולם למרות זאת לא הועברו לחשב לשם גבייה.

ערעורים על פי הוראות חוק הביטוח הלאומי

ערעורים על החלטת הוועדה הרפואית לעררים של הביטוח הלאומי ניתן להגיש תוך 30 יום לבית הדין הארצי לעבודה. הערעורים מובאים תחילה לדיון בפני רשם בית הדין ולאחר מכן בפני מותב המורכב מחמישה — שלושה שופטים ושני נציגי ציבור.

— היו שהדיון ארוכות, שנמשכו שנה ויותר, ברובם המכריע של התיקים שבטיפול בית הדין הארצי; בין התיקים יש כאלה הנוגעים לערעורים של קשישים בגיל מפלג. לדוגמה: לכל הערעורים על החלטות ועדות העררים הרפואיות של המוסד לביטוח הלאומי שהתגשו עוד במחצית ינואר 1980 (כ-3,000 תיקים) עד אפריל 1981 לא נקבע עדיין תאריך לדיון בפני הרשם, למעט כ-300 תיקי נידודת (נכים הרתוקים לרכב) ובקשות מיוחדות.

לדעת הביקורת, מן הראוי למצוא דרך לצמצום משך זמן העיכוב של תיקים, כאמור, עד הבאתם לדיון בבית הדין הארצי.

• בעניין גביית קנסות מתאגידים — ראה גם בדו"ח זה עמ' 366.

אגרות ופקדונות

1. לפי תקנות בית הדין לעבודה (אגרות), התשכ"ט-1969, יש לשלם אגרה בעד כל הליך בבית הדין, למעט אלה הפטורים מאגרה. שיעורי האגרות הם: 4 עד 200 שקל לגבי תביעות בסך של עד 5,000 שקל; תובענות מ־5,000 שקל עד 15,000 — 4% משווי התובענה; בתובענה העולה על 15,000 שקל — 600 שקל בתוספת 1% משווי נושא התובענה כולה; שיעורי האגרה האמורים נקבעו עוד בדצמבר 1978 ומאז לא עודכנו.

לפי התקנות, אגרת בית הדין בגין תובענות הניתנות לביטוי בכסף, או לגבי ערעורים על פסקי דין, משולמת בשני שעורים: מחצית האגרה עם הבאת ההליך; המחצית השנייה — לא יאוחר משבעה ימים לפני התאריך שנקבע לפתיחת הדיון. בעל דין יהיה פטור מתשלום המחצית השנייה אם ההליך בוטל, נמחק, נדחה או נסתיים בפשרה או באופן אחר, לפני שנפתח הדיון בו. כן רשאי בית הדין לפטור את בעל הדין מתשלום האגרה כולה או חלקה. עוד קובעות התקנות, שעל בעל הדין להמציא לבית הדין שלפניו הובא ההליך, עד לאותו תאריך, הוכחה לביצוע התשלום, ואם לא עשה כן יימחק ההליך, ביום שנקבע לדיון, מחוסר מעש.

— בשלושת בתי הדין האזוריים אין מיישמים את הוראות התקנה בשלמותן: אין התובעים נדרשים לשלם את המחצית השנייה של האגרה לפני התחלת הדיון אלא בסימו; כיוון שלבית הדין סמכות לפטור מתשלום אגרה, כולה או מקצתה, הרי בירושלים, במקרים שבהם אין התובעים נדרשים לשלם את המחצית השנייה לפני התחלת הדיון ובית הדין פוטר מתשלום מחצית האגרה ששולמה — מחזירים רק רבע ממנה; לעומת זאת, בתל אביב ובחיפה מחזירים, במקרים דומים, את סכום כל המחצית ששולמה.

2. התקנות מאפשרות לדחות תשלומה של אגרה — במקרים הקבועים בתקנות — עד תום ההליכים, וזאת על פי בקשת בעל הדין המביא את ההליך. נתבקשה דחייה כזו חותם בעל הדין על בקשה וכן על המחאה לפי טפסים שנקבעו בתקנות, ומוסרם לבית הדין. לאחר מתן פסק הדין יש לגבות את האגרה באמצעות ההמחאה.

— בביקורת מסורגת, שהקיפה יותר מ־6,000 תיקים שחוייבו בתשלום אגרה, נמצא, שבעלי הדין לא חתמו על ההמחאה; עוד נמצא, שב־2,876 מהתיקים לא שילמו את האגרה כנדרש. על ליקוי דומה הוער בביקורת קודמת (ראה דר"ח שנתי 24, עמ' 489).

בתשובתו מיולי 1981 הודיע מזכיר בית הדין הארצי לעבודה, כי ייעשה טיפול מיוחד בתיקים שעליהם הצביעה הביקורת לשם גביית האגרה. מן הראוי, שטיפול זה ייעשה בכל התיקים האמורים, כדי לוודא תשלום האגרות במלואן.

3. לאחר סיום ההליכים בתיק שולחת המזכירות לבעלי הדין, שלא נכחו בעת הקראת פסק הדין וחוייבו בתשלום אגרה, טופס לתשלום אגרה — "תזכורת ומעקב"; לטופס מצורפים העתק פסק הדין ושובר תשלום. בטופס נאמר, שאי תשלום האגרה תוך 15 יום יגרור תוספת של 30%; אם החייב אינו משלם פונים אליו בשנית, ואם למרות זאת אינו משלם מתרים בו, שיפתח נגדו תיק בהוצאה לפועל; רק לאחר מכן מועבר התיק לפרקליטות לשם גביית החוב.

בבתי הדין בתל אביב ובחיפה אין מטפלים בגביית האגרה, למעט משלוח הודעה ראשונה בלבד. בית הדין האזורי בירושלים מעביר, אומנם, את טופס תשלום האגרה בתדירות של שלושה חודשים ויותר, אך גם במקרים שמוחזר טופס הדרישה לתשלום בציון חותמת הדואר "לא נדרש", ממשיכים לשלוח את טופס הדרישה לאותה כתובת בלי לברר אם היא שונתה או אם חלה טעות.

4. בעלי הדין מפקידים בבנק הדואר לזכות בתי הדין, לפי דרישתם, סכומי כסף לכיסוי הוצאות שכר עדים ומומחים מקצועיים.

הביקורת העלתה: בשני תיקים בתל אביב לא הוחזרו הפקדונות לבעלי הדין לאחר סיום ההליכים; בעשרה תיקים בתל אביב ובחיפה הוחזרו הפקדונות לאחר ארבעה חודשים, בממוצע.

אחת המטרות העיקריות להקמת בתי הדין לעבודה הייתה החשת הדיונים, אולם מטרה זו לא הושגה. לרעת הביקורת, יש להפעיל מנגנון בקרה טוב יותר כדי לצמצם, ככל האפשר, את משך הטיפול בתיקים.

מערכת בתי המשפט — ענייני כספים

בחודשים ינואר–אפריל 1981, ערך משרד מבקר המדינה ביקורת מסורגת על ביצוע התקציב של מערכת בתי המשפט לשנת הכספים 1979, לרבות פעולות הגבייה (בדבר ביקורת קודמת, שנערכה ב-1976 — ראה ד"ח שנתי 27, עמ' 428).

ביצוע, רישום ודיווח

1. התקציב המקורי של מערכת בתי המשפט (להלן — המערכת) לשנת הכספים 1979 היה בסך של 36.2 מיליון שקל ולאחר עדכנו הוא הסתכם ב-45.2 מיליון שקל. ההוצאה למעשה הסתכמה ב-42.9 מיליון שקל — כ-5% פחות מהתקציב המעודכן. לשנת הכספים 1980 הוקצב למערכת סך של 74.4 מיליון שקל ולשנת הכספים 1981 — 232.5 מיליון שקל. תקציב זה מיועד גם לבתי הדין לעבודה, ולשכירות, וכן לבתי המשפט לנוער, לתעבורה ולתביעות קטנות.

במשך שנת הכספים 1979, במיוחד לקראת סוף השנה, הוציא אגף התקציבים שבמשרד האוצר, על פי פנייתו של המערכת, אישורים תקציביים להעברת כספים מהרזרבה ומהקצבות שבהן נוצרו עודפים, וזאת לשם כיסוי גרעונות בסעיפי הוצאה אחרים; באחדים מהאישורים הוסבר באופן כללי ובבתי מפורט, שמדובר בכיסויי התייקרויות. לעומת תוספת כוללת בשיעור של 19% לתקציב המקורי, היו בחלק מסעיפי ההוצאה תוספות, שעלו במידה ניכרת על שיעור זה, כגון הוצאה על אחזקה בסך של 3.4 מיליון שקל לעומת תקציב מקורי בסך של 2.4 מיליון שקל, דהיינו תוספת של 42%; התוספת לגבי לשכות ההוצאה לפועל הסתכמה ב-5% — הוצאה בסך של 1.8 מיליון שקל לעומת תקציב מקורי בסך של 1.2 מיליון שקל; על הפעלת רשמי קול בדיוני בתי המשפט הוצא סך של 0.3 מיליון שקל, לעומת תקציב של 0.15 מיליון שקל, דהיינו תוספת בשיעור של 100%. בשל עודפים בשיעורים גבוהים שנוצרו בחלק מסעיפי ההוצאה, הגיעה התוספת הכוללת לתקציב המקורי, כאמור, רק לכדי 19%. הביקורת עמדה על כך, שבמקרים כאלה דרוש לתת בפנייה לאגף התקציבים הסבר מפורט יותר.

במסגרת מערכת בתי המשפט פועלות גם עשרות ועדות סטטוטוריות ומועצת הגבלים, שמיסוי הרצאותיהן בא מתקציבים של משרדי ממשלה אחרים הנהנים משירותיהן, בעיקר משרד האוצר, משרד הבטחון ומשרד התעשייה והמסחר.

2. — שלושה משרדי ממשלה (האוצר, הביטחון והתעשייה והמסחר) לא שילמו את מלוא השתתפותם בפעולות המערכת, וזו לא עמדה במידה מספקת על קבלת סכומי השתתפות אלה; כתוצאה מכך נוצר עודף הוצאה בסך של 34,200 שקל בקירוב. משרד הבריאות לא העביר למערכת 11,300 שקל בעבור אישפוז שופט בחוץ לארץ, חרף התחייבותו של המשרד לכך.

— בשלושה מקרים נרשמו הוצאות בסכום כולל של 0.14 מיליון שקל בקירוב, שלא בסעיף הנכון, דבר שפגם בנכונות הדיווח על ביצוע התקציב, במיוחד לגבי סעיף מיכון פעולות ההוצאה לפועל בלשכת תל-אביב, שבו נוצר גרעון בסכום ניכר*.

— אינן נערכות, בפרקי זמן סבירים, התאמות בין יתרות הפקדונות בתיקי ההוצאה לפועל, המנוהלים באמצעות מחשב בלשכת תל-אביב, לבין היתרה לפי דפי החשבון של בנק הדואר. פקדונות אלה, שהסתכמו בסוף ינואר 1981 ב-3.1 מיליון שקל, מנוהלים בבנק הדואר לחשבון נפרד הנרשם ריבית (אף אינם מועברים לחשבון החשב הכללי). בעת הביקורת בחודשים פברואר ומארץ 1981, נערכו, אמנם, שלוש התאמות, אולם שתיים מהן התייחסו למצב החשבונות שהיה בינואר ובפברואר 1979. כן הועלה, כי קיים פיגור ניכר בדיווח לחשב המערכת על ההכנסות מאיסוף הפצעים מעוקלים בהוצאה לפועל. יש לטפל בהתייחסות בעידכון ההתאמות ולערוך התאמות בפרקי זמן קבועים מראש, כמוד, ככל האפשר, למעקרי ביצוע הפעולות החשבונאיות.

3. — מאז 1973 מועסקים שלושה קבלנים פרטיים בהפעלתם של רשמי קול בדיונים של בתי המשפט המחוזיים בירושלים, בתל אביב ובחיפה, וכן בהכנתם של פרוטוקולים מודפסים מהקלטות

* בדבר ביקורת על לשכות ההוצאה לפועל — ראה ד"ח שנתי 31, עמ' 424.

אלה. לפני שנים אישרה ועדת המכרזים של המערכת מסירת עבודות אלה בדרך של משא ומתן, והסדר זה שרר וקיים עדיין, כאשר המחירים משתנים מפעם לפעם; מכרז חדש לא נערך.

חשב המערכת הסביר, ביוני 1981, כי קבלנים אלה הם היחידים המתמחים בתחום הנדון ויש ביכולתם לספק שירותים בהיקף הדרוש. לדעת הביקורת, לאחר שעברה תקופה כה ארוכה שבה מועסקים שלושת הקבלנים, היה מקום לחזור ולבחון אם אין קבלנים נוספים באים עתה בחשבון. זאת, במגמה להשיג את השירות במיטב התנאים הענייניים והכספיים מבחינתה של המערכת.

4. — סדרי אישור ביצוען של התקלטות מדיוני בתי המשפט המחוזיים, פרט לזה שבחיפה, נמצאו לקויים: בבית המשפט בתל אביב מאשר השופט, שישב בדיון, את קיום הדיון, אולם אינו מגוהל רישום או מעקב אחר החשבוניות שהוגשו שיאפשרו לוודא שפרוטוקול מדיון זה או אחר לא ייכלל, אמנם, בחשבוניות יותר מפעם אחת. בבית המשפט בירושלים מועברות החשבוניות להנהלת בתי המשפט, לתשלום, ללא כל בדיקה.

5. ביצוע תשלומים על ידי יחידת הכספים והחשבוניות של המערכת מבוסס, לרוב, על אישורי המזכירים של בתי המשפט, ואילו היחידה עצמה עורכת בעיקר בדיקת חישובים ומחירים. כן מחובתה של היחידה לעקוב ולוודא, שאמנם התמורה שדרש הספק/הקבלן לא שולמה עדיין, ביחוד כשמדובר בעותק או בצילום של חשבונית.

— נמצאו שני מקרים שחשב המערכת שולם לשני ספקים, בגין עבודה, תמורה כספית, כשקלים, לפי המספר הנקוב של לירות ישראליות שהיה רשום בחשבוניות, דהיינו פי עשרה מהמגיע. תשלומי היתר בשני המקרים הסתכמו בסך כולל של כ-31,000 שקל. בעקבות הביקורת פנה החשב, באפריל 1981, לשני הספקים ודרש הסבר לעובדה, שהם לא הפכו את תשומת לב המערכת לתשלומי היתר שנשארו בידם, והורה לגזירות לקזז את תשלומי היתר מהכספים המגיעים לספקים.

גביית כספים *

בהתאם לחוק "העברת הסמכויות (ממונים על מחוזות וקציני מחוז), התשכ"ד-1964" קבע שר האוצר ב-9.11.70, שהסמכויות והתפקידים של ממונה על מחוז, בכל המחוזות, לצורך פקודת המיסים (גביית), יהיו נתונים בידי חשב בתי המשפט, וזאת נוסף על תפקידיו. ב-26.5.74 הכריז שר האוצר על החלת פקודת המיסים (גבייה) על אגרות בתי המשפט. סעיף 70 לחוק העונשין, התשל"ז-1977 קובע, שקנס שלא שולם במועדו, יחולו על גביית הוראות פקודת המיסים (גבייה), כאילו היה מס כמשמעותו באותה פקודה. קנסות שהוטלו על תאגידים וכן אגרות דחיות מועברים לגבייה, לחשב בתי המשפט, כאשר אינו עולה בידי בתי המשפט לגבות אותם.

— בעת הביקורת, בסוף אפריל 1981, נמצאו כ-5,000 פסקי דין על קנסות, שהוטלו בעיקר על תאגידים, שנמיתם הועברה לחשב המערכת, ביניהם פסקי דין שניתנו עוד בשנת 1978. כן נמצאו אלפי פסקי דין נוספים, שעדיין לא נרשמו כיומן החשב, למרות שנתקבלו שנים קודם לכן והם מונחים ללא טיפול. בדיקת הרישום כיומן העלתה אלפי דרישות לתשלום קנס שהסתכמו בעשרות אלפי שקלים, שנשלחו לתאגידים שונים בשנים 1978-1980, ושעדיין לא הועברו לביקורת לא שולמו הקנסות, אולם לא ננקמו נגדם צעדים לפי פקודת המיסים (גבייה). עוד העלתה הביקורת, 50 מקרים של פסקי דין, שבהם נפסקו קנסות בסכומים של אלפי שקלים כל אחד, שהחשב העביר לפקידיו השוממה לגבייה בשנים 1978-1979, אך מאז העברתם לא נעשה בהם כל טיפול. 13 מקרים נוספים התזוירו פקידיו השוממה את פסקי הדין בצירוף הערות שונות, אולם החשב לא טיפל בהערות כמתחייב.

בנושא גביית הקנסות קיימת הונחה רצינית זה שנים מספר. לדעת הביקורת, אי ביצוע פסקי דין יש בו פגיעה בשלטון החוק, והוא מבטל לחלוטין את גורם ההרתעה. על הנהלת בתי המשפט לנקוט אמצעים לתיקון הדבר.